

Børnebespisningen i Ribe og norgeshjælpen under krigen

Af Flemming Christensen

Med industrilaseringen fulgte vandringen af arbejdskraften fra land til by. Den blev beskæftiget i byernes industriforetagender. Med den fulgte elendige usunde boligforhold i byernes spekulationsbyggeri. Børnes ernæring var elendig, sundhedstilstanden dårlig med stor dødelighed. Sidst i 1800 tallet tog private organisationer, afholdsforeningen N. I. O. G. T og Frelsens hær m. fl. initiativ til bespisning af de dårligst stillede børn i vinterhalvåret. Der blev uddelt varmt mad en gang om dagen. Forudsætningen for at etablere børnebespisning var, at private eller foreninger indsamlede penge. Da måtte kommunen træde til og betale halvdelen af maden.

For at vilkårene for bespisning af børnene blev ens i hele landet, vedtog Folketinget loven om børnebespisning i 1905, hvorefter det offentlige overtog bespisningen med det formål at højne sundhedstilstanden blandt børnene. De der havde brug for det, skulle have et sundt måltid mad om dagen bestående af to retter mad. Der var mange fattige, som kun havde råd til næringsfattige måltider, som næsten aldrig bestod af grøntsager eller kød.

Skolemåltiderne har aldrig omfattet alle elever. Det var et trangsspørgsmål, men for dem der fik det, blev det uddelt gratis. Situationen var blevet forbedret op til Anden Verdenskrig, hvor der igen blev hårdt

brug for børnebespisningen. Kort efter besættelsen i 1940 oprettedes »Danske Kvinders Samfundstjeneste« med afdelinger omkring i byerne. Organisationen havde i 1966 opfyldt sin mission, der var ikke mere behov for arbejdet, derfor blev det nedlagt.

I Ribe påtog flere af de velhavende kvindelige medlemmer af Danske Kvinders Samfundstjeneste, sig at hjælpe med opgaver som marmeladekogning, henkogning til uddeling til trængende, samt omsyning af tøj og børnebespisning. Menuen bestod af forskellig slags, sulevælling, kogt og stegt flæsk, medisterpølse, når det skulle være lidt bedre. Der kunne også serveres Byggrød med øl eller saft, øllebrød eller brødsuppe, kartoffelsuppe, labskovs, blodbudding med marmelade og brød og plukfisk.

Ribe havde under krigen en mælkeordning, hvor der blev uddelt en kvart liter mælk til børnene samt skolebespisningen. Formanden for Ribe børnebespisningsudvalg var tømmermester Chr. Christensen, der 1942 blev afløst af skatterådsformand Olaf Olesen. Kasserer var viseskoleinspektør N. C. Frederiksen. Børnebespisningen foregik i borgerskolens kælder i Bispegade, for det praktiske arbejde stod fru Kristiansen. Det var ikke så ligetil at skulle foretage indkøb af råvarer til madlavningen, rationeringen besværliggjorde arbejdet. Mange råvarer kunne ikke fås, f. eks. ærter, ris og spe-

cielt kød var meget dyrt. I 1940 spiste 230 børn 16000 måltider, året efter steg antallet, det fortsatte det med. Og i 1942 var antallet af bispiste børn steget til 280, de var blevet bispist i 80 dage. Før der overhovedet kunne blive tale om at etablerer børnebespisningen var rationeringskort nødvendige. Der skulle først ansøges om tildeling af disse i vareforsyningen. I 1942 havde man fået bevilget rationeringsmærke til indkøb af 500 kg. byggryn, 29 kg. smør, 300 kg. sukker og 330 kg. mel.

Der var ingen tvivl om, at skolebespisningen havde haft en gunstig virkning på børnenes sundhedstilstand. Ved de regelmæssige undersøgelser hos skolelægen viser hans rapport, at bl. a. var børnenes vægt blevet forøget.

Det var dyrt for kommunen at bispise børnene, hvorfor det konservative byråd flere gange forsøgte at begrænse antallet af måltider, blandt andet ved at henvise til, at det var et trangsspørgsmål.

Det var ikke altid lige let at få flertal for nedskæringer. I marts 1942 skulle der spares; borgmester Villumsen ville afskaffe mælkeordningen til samtlige elever, ordningen var blevet etableret i november 1940. Afskaffelsen ville give en besparelse på 4000 kr.

Trods borgmesterens protester blev der i byrådet af det socialdemokratiske byrådsmedlem Jul. Larsen fremsat forslag om, at mælkeordningen skulle fortsætte. Ved afstemningen måtte borgmesteren til sin ærgrelse konstatere, at der var flertal for at beholde mælkeordningen. Han havde taget det for givet, at alle de konservative medlemmer ville stemme for nedlæggelsen,

men han tog fejl. To af hans partifæller fru lærerinde A. Ibsen og Jens Rasmussen, stemte sammen med socialdemokraterne for bibeholdelse af mælkeordningen. Borgmesteren fik dog en lille triumf; udvalget for børnebespisningen havde anmodet om at fortsætte bespisningen i april måned. Borgmesteren afviste anmodningen med den begrundelse, at udvalget kunne have søgt i tide.

Jeg har aldrig deltaget i skolebespisningen. Når jeg spurgte, om jeg måtte blive på skolen og spise sammen med de andre, fik jeg altid et nej. Som de sagde, »de var i stand til at give mig det, jeg havde brug for«, og så blev det opfattet sådan, at det kun var de fattiges børn, der deltog i spisningen.

Ingen i Danmark sultede på grund af krigen, men sådan forholdt det sig ikke i Norge, der var tæt på hungersnød. Og der var ganske stor fare for, at mange børn ville dø. Norske kvinder, der var bosat i København, foranstaltede i 1941 en indsamling af brugt tøj, som skulle have myndighedernes godkendelse for at blive sendt til Norge. De danske myndigheder var ikke begejstret, fordi der var stor mangel på tøj her i landet. Socialministeriet stiftede i 1942 »Norgesfonden«, der foranstaltede landsomfattende indsamlinger til den norske børnebespisning. Indsamlingerne blev blandt andet foretaget blandt skolebørnene landet over. På borgerskolen afleverede vi regelmæssigt 10 øre til fonden. Det var ikke kun i skolen, der blev samlet ind. Ved møder og forsamlinger var det ikke ualmindeligt, at der blev foretaget indsamling, således blev der på et møde i februar 1943 på seminariet i Ribe indsamlet kr. 350, hvilket på

den tid var mange penge. Norgesfonden blev finansieret ved private bidrag fra hele landet, som udgjorde 30 %, medens statens andel udgjorde 70 % af fondens midler. Danmark ydede for første gang socialhjælp til udlandet. For pengene blev der fortrinsvis indkøbt fødevarer. Fordelingen til skolebørnene, i Norge blev, foretaget af præsterne, medens lægerne fordelte til svage og syge på hospitalerne og i konsultationerne. Særlig kendt blev havresuppen, der hver dag blev serveret for omkring 100.000 norske børn. De mest udsatte grupper var familierne i byerne. Her blev fødevarerhjælpen givet direkte til familierne, og børnene blev bispist på skolerne.

Efter krigens afslutning blev Norgesfonden ophævet den 31. december 1945. Nordmændene udtrykte deres taknemlighed på mange måder, der blev eksempelvis sendt et brev til skolerne i Danmark, hvori der blandt andet stod:

Op imod 100.000 norske Børn har hver Dag kunnet sende en Tanke og en Tak til danske Skolekammerater – for, »Danskernesuppe«, der varmede og nærrede de sultne Børn. Under vort Ophold i Norge for nylig saa vi, hvordan Øjnene lyser deroppe, naar Danmark nævnes eller dansk tales. Læger fortalte Os, hvordan Tusinder af syge Børn undgik Døden, fordi man kunde give dem den rigtige Forplejning fra de danske Depoter. Og i Skolerne blev andre Tusinder bevaret for Sygdom ved Suppe.

I 1946 var jeg med K.F.U.M. spejderne fra Ribe på sommerlejer i Norge. Vi mærkede, hvor taknemmelige nordmændene var for hjælpen fra Danmark. Vi fik en modtagelse,

som ingen af os har glemt. Der var ikke den ting, de ikke ville gøre for os, vi var hele tiden i fokus. Den sidste dag var vi til stor middag, hvor de udtrykte deres taknemlighed. Der blev selvfølgelig sunget den norske og den danske nationalsang. Jeg husker vores flovhed, vi kunne ikke den danske nationalsang uden ad, hvorimod vi godt kunne den norske.

Vi var på ferie i Norge i 2002, bl.a. i Bergen, hvor en plads blev kaldt Danmarkspladsen, i taknemlighed for hjælpen. Jeg stod udenfor vandrehjemmet i Bergen og var ved at tømme bilen, da der kom en mand på min alder, 71 år, forbi. Han standsede og spurgte, hvor jeg kom fra. Da jeg fortalte, at jeg kom fra Danmark, begyndte han at fortælle om, hvordan han og hans kammerater hver dag under krigen, takket være os, havde kunnet spise sig mætte. Hvis de ikke havde fået hjælp, var de døde af sult. Medens han talte løb tårerne ned af kinderne på ham, han udtrykte stadig efter 60 år taknemlighed for hjælpen.

Kilder

- Ribe Stiftstidende 1940 Nr. 215, 281. 1941 nr. 17, 42, 50, 293. 1942 nr. 42, 90, 225.
 Vestjyllands Socialdemokrat 1942 nr. 39, 91, 252.
 Brochmands Skole i Køge under besættelsen af Knud Nielsen .
 Jette Benn. Publiceret i Dansk Pædagogisk Tidsskrift 2002;1:44-51
 Skolelæge ordningen indført ved lov i 1909.
 Brev til Skolerne i Danmark fra Norge dateret 31.12.1945.
 Gutenberghus, Vognmagergade 11.

Flemming Christensen, tidligere lærer ved Århus Købmandsskole. Født i Århus 1930. Opvokset i Ribe.